

МІЖГАЛУЗЕВІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ЦЕНТРАЛЬНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН В АПК

ТОМІЛІН О. О.

УДК 338.432

Томілін О. О. Міжгалузеві зв'язки як центральна складова системи міжгалузових відносин в АПК

У статті проведено аналіз міжгалузових зв'язків системи міжгалузових відносин в агропромисловому комплексі. Розкрито питання природи міжгалузевого обміну та форм прояву. Показано підходи до основ формування міжгалузових економічних відносин в агропромисловій сфері.

Ключові слова: міжгалузеві зв'язки, міжгалузеві відносини, агропромисловий комплекс, галузева структура агропромислового комплексу.

Бібл.: 9.

Томілін Олександрович – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, директор, Полтавська філія Європейського університету (вул. Алмазна, 2а, Полтава, 36021, Україна)

E-mail: postmaster@poltava.e-u.in.ua

УДК 338.432

UDC 338.432

Томилин А. А. Межотраслевые связи как центральная составляющая системы межотраслевых отношений в АПК

В статье проведен анализ межотраслевых связей системы межотраслевых отношений в агропромышленном комплексе. Раскрыты вопросы природы межотраслевого обмена и форм проявления. Показано подходы к основам формирования межотраслевых экономических отношений в агропромышленной сфере.

Ключевые слова: межотраслевые связи, межотраслевые отношения, агропромышленный комплекс, отраслевая структура агропромышленного комплекса.

Библ.: 9.

Томилин Алексей Александрович – кандидат сельскохозяйственных наук, доцент, директор, Полтавский филиал Европейского университета (ул. Алмазная, 2а, Полтава, 36021, Украина)

E-mail: postmaster@poltava.e-u.in.ua

Tomilin A. A. The Interbranch Connections as the Main Part of Agronindustrial Complex Interbranch Relations

The interbranch connection system analysis of agroindustrial complex interbranch relations is carried out in the article. The issue of interbranch exchange and aspects forms nature is disclosed. The approach is shown to the basics of interbranch economic relations formation in agroindustrial sphere.

Key words: interbranch connections, interbranch relations, agroindustrial complex, agroindustrial complex sectoral structure

Bibl.: 9.

Tomilin Aleksey A. – Candidate of Sciences (Agriculture), Associate Professor, Director, Poltava Branch of the European University (vul. Almazna, 2a, Poltava, 36021, Ukraine)

E-mail: postmaster@poltava.e-u.in.ua

У сільському господарстві, внаслідок специфіки виробничих процесів, фактичний термін обігу капіталу, як правило, становить більше року. І як результат, безпосередньо сільське господарство сьогодні отримує низькі прибутки в порівнянні з іншими галузями економіки. Це фактично призвело до зниження ефективності галузей сільського господарства та поступового спаду виробництва. Сільське господарство залежить від суміжних галузей, при яких міжгалузовий обмін не є ефективний через порушення еквівалентних пропорцій. Воно втрачає при цьому великий капітал, який міг би бути використаний на соціальне облаштування сіл і подальший розвиток агропромислового виробництва. При формуванні системи міжгалузових відносин у сфері агропромислового виробництва головним важливим моментом є оптимальний підбір взаємопов'язаних галузей і раціональний підбір галузей зі спільними фінансовими інтересами з дотриманням відповідних пропорцій міжгалузевого обміну між ними.

Потребують подальшого і більш глибокого вивчення питання міжгалузевого обміну, розбалансування міжгалузових економічних відносин, підходів до основ формування міжгалузових економічних відносин в агропромисловому комплексі.

Порушення еквівалентності міжгалузевого обміну призвело до диспропорцій виробничо-технологічного

ланцюга та фінансової нестабільності підприємств агропромислової сфери. Проявом нестабільності економічної системи є нееквівалентність міжгалузевого обміну. Сутність нееквівалентності міжгалузевого обміну та форм прояву є досить складним питанням.

Структура агропромислового комплексу ґрунтується на загальновизнаному виділенні у складі АПК його функціональної структури, яка відповідно до єдиного процесу відтворення в агропромисловому виробництві передбачає окремі стадії, між якими існують міцний взаємозв'язок і взаємозумовленість: 1) виробництво засобів виробництва для всіх галузей АПК; 2) виробництво продукції рослинництва і тваринництва; 3) виготовлення продуктів харчування і товарів широкого вжитку зі сільськогосподарської сировини; 4) реалізація кінцевої продукції; 5) виробниче обслуговування всіх стадій агропромислового виробництва [1, с. 59].

Тільки при створенні ефективних міжгалузових відносинах можливий вільний рух аграрної продукції від виробника продукції до кінцевого споживача. Деякі автори вважають, що АПК – це достатньо складна економічна система, яка об'єднує сільськогосподарське виробництво з іншими галузями матеріального виробництва [2, с. 25]. Агропромисловий комплекс країни являє собою сукупність взаємозв'язаних галузей і підгалузей промисловості, сільського господарства, обслуговування і обігу, що здійснюють свою діяльність на основі між-

галузових зв'язків в сфері виробництва, перевезення, обробки, зберігання, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції. Ефективність його функціонування забезпечується створенням оптимальних інтегрованих організаційно-правових формувань, раціональним використанням ресурсного потенціалу, обґрунтованими міжгалузевими економічними відносинами, надійною державною підтримкою сільськогосподарського виробництва [3, с. 109 – 110].

Функціонування агропромислового комплексу здійснюється через систему економічних міжгалузевих відносин, які взаємозалежні між собою. Формування міжгалузевих економічних відносин в АПК є головним аспектом у вирішенні проблем відродження агропромислової сфери. Як відомо, стабілізація економічного становища в АПК цілковито залежить від характеру економічних відносин між галузями економіки. За останні роки в аграрному секторі недостатньо відпрацьований механізм збалансованості виробничих зв'язків та взаємних економічних інтересів. В агропромислому комплексі точиться чимало наукових дискусій щодо питання розбалансування міжгалузевих економічних відносин, питання нееквівалентності міжгалузевого обміну.

Проблеми міжгалузевих економічних відносин в агропромислому комплексі присвячено чимало наукових праць відомих вчених: В. Г. Андрійчука, В. Л. Валентинова, П. І. Гайдуцького, О. В. Кристального, М. Й. Маліка, В. Я. Мессель-Веселяка, О. М. Онищенко, П. Т. Саблука, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина та ін.

Однією з головних проблем, які стримують ефективний розвиток аграрного сектора економіки, є невідрегульований механізм міжгалузевих економічних відносин господарювання, за яким всі галузі економіки повинні мати однакові початкові економічні умови.

Питання міжгалузевих відносин, міжгалузевого обміну, генезису та форм прояву на сьогодні є надзвичайно складним. Навіть у розвинених країнах актуальним залишається пошук ефективного механізму регулювання міжгалузевими економічними відносинами у сільському господарстві. Впровадження регулюючих механізмів міжгалузевих економічних відносин є центральною складовою системою агропромислового комплексу. Важливою умовою сталого розвитку виробництв агропромислового комплексу є відродження міжгалузевих економічних зв'язків. Соціально-економічна ситуація в АПК залежить від еволюції розвитку міжгалузевих відносин між галузями, які входять до його складу. Поглиблення пропозицій міжгалузевого обміну є однією з форі еволюції розвитку економічних відносин. Альтернативним рішенням для виходу із ситуації, яка склалася в агропромислому комплексі є формування справедливих міжгалузевих економічних відносин.

Міжгалузеві зв'язки набувають конкретних організаційних форм:

- 1) *за виробничим напрямом* – вузькоспеціалізовані та комплексні;
- 2) *за типом інтеграції і характером виробничих зв'язків* – комбінати, об'єднання, науково-промислові

об'єднання, об'єднання кількох суміжних галузей (виробництво, переробка, реалізація; виробництво, заготівля; будівництво, виробниче обслуговування та ін.);

3) *за організаційними формами управління* – управління на базі головного підприємства, управління з відособленим апаратом;

4) *за ступенем юридичної самостійності* – із збереженням повної юридичної самостійності господарств, що входять до складу об'єднання; з частковою втратою юридичної самостійності господарств; частина господарств втрачає юридичну самостійність, інші її зберігають;

5) *за формою власності* – приватні, приватно-орендні, акціонерні, державні. Розширюється і поглиблюється міжгосподарське співробітництво і в невиробничій сфері, у створенні закладів охорони здоров'я та культурно-побутового призначення (лікарень, санаторіїв, будинків відпочинку, молодіжних таборів та ін.) [4, с.4 – 5].

Міжгалузеві зв'язки розвитку відображають механізм розвитку системоутворюючих процесів у динаміці, а міжгалузеві зв'язки функціонування відображають функціонування процесів кооперації та інтеграції у поточному часі і характеризуються можливістю оперативного змінюватись [5, с. 29].

Характерною рисою міжгалузевих зв'язків розвитку є те, що вони виходять з розвитку та диференціації продуктивних сил, їх впливу на виробничі відносини. До них відносяться, перш за все, ресурсообмінні зв'язки, які відображають розвиток процесу спеціалізації, а також продуктообмінні зв'язки в тій частині, в якій вони відображають організаційний розвиток міжгосподарської кооперації та інтеграції. Міжгалузеві зв'язки функціонування виникають із виробничих відносин, їхнього впливу на продуктивні сили. До них відносяться продуктообмінні зв'язки в тій їх частині, в якій вони відображають економічне функціонування процесів кооперації та інтеграції [4, с. 5].

Міжгалузеві зв'язки відображають як загальну закономірність розвитку та взаємодії продуктивних сил і виробничих відносин, так територіальні і галузеві особливості їх прояву [5, с. 23].

Формування міжгалузевих зв'язків на сучасному етапі розвитку сільського господарства полягає в науковому визначенні оптимальної моделі, яка буде справедливо поєднувати ефективні методи організаційного забезпечення та економічного підґрунтя, з урахуванням економічних, соціальних, правових та інших умов в яких перебуває виробник товару.

Природно-конкурентне становище аграрних підприємств як виробників сировини та монополізм переробних підприємств залишаються тим середовищем економічних відносин, яке потребує глибокого осмислення та взаєморозуміння. Без втручання держави і без вибору найбільш прийнятної моделі таких відносин не обійтись [6, с. 76].

Міжгалузеві відносини підприємств з виробництва, переробки продукції та її збуту необхідно формувати шляхом взаємного поєднання інтересів всіх ланок агропромислового комплексу. На нашу думку, при комплексному поєднанні сільськогосподарського та промислового виробництв буде забезпечено наявності синергічного

ефекту. У технологічному процесі певна частина сільськогосподарської продукції псується на етапі зберігання та перевезення. У зв'язку з цим, необхідно інтегрувати виробництво шляхом своєчасної промислової її переробки та утилізації відходів виробництва. Останнє дасть можливість забезпечити галузь тваринництва необхідними кормами для відгодівлі тварин. Отже, при об'єднанні цих двох виробництв, сільськогосподарські товаровиробники отримають додатковий економічний ефект та взаємну захищеність в безвідходному виробництві.

За даними Саблука П. Т., на державному рівні потрібно підтримувати технологічне переозброєння переробної промисловості, впроваджувати спрощені процеси в результаті застосування імпортного устаткування. Це забезпечить прискорення розвитку ринкової інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому ринку [7, с. 76].

Як відомо, основою міжгалузевих відносин складає міжгалузева конкуренція. Конкуренція представляє собою суперництво різних галузей економіки та отримання найбільшого прибутку. Поглиблення нееквівалентного міжгалузевого обміну спричиняє недосконало досліджена конкуренція виробничих ресурсів та конкурентна структура ринків сільськогосподарської продукції.

За останні 15 років внаслідок диспаритету цін сільське господарство щорічно втратило понад 600 млрд грн доходу [8, с. 34 – 41].

Виправленням ситуації, яка склалася внаслідок диспаритету цін, є формування такого механізму, який би зміг перетворити зовнішні витрати у внутрішні. На нашу думку, цінова політика в агропромисловому комплексі повинна проводитись на основі вільного ціноутворення із взаємним поєднанням економічних інтересів переробних підприємств та товаровиробників аграрної продукції через впровадження інтеграційних заходів.

Підвищення ефективності суспільного виробництва сприяє галузева спеціалізація та міжгалузева кооперування. У широкому розумінні міжгалузева кооперація розглядають як взаємодію різних галузей, діяльність яких спрямована на вирішення певних економічних, соціальних, екологічних, науково-технічних проблем на державному чи регіональному рівнях. Таке міжгалузева кооперування полягає у спільному використанні матеріально-технічних, трудових, інтелектуальних або фінансових ресурсів кількома (як мінімум, двома) галузями з орієнтацією на досягнення певної мети.

В Україні міжгалузева кооперування особливо поширене в ПЕК, машинобудуванні, агропромисловому виробництві. Загалом міжгалузева кооперування є важливим чинником формування міжгалузевих комплексів [9, с. 63].

Перетворення зовнішніх інтересів у внутрішні можливий в системі міжгалузевих відносин через поглиблення вертикальної координації. При формуванні міжгалузевих економічних відносин головним є забезпечення розвитку агропромислової інтеграції та стимулювання створення ефективно-організаційних інтегрованих об'єднань.

Налагодження взаємовигідних міжгалузевих економічних відносин між виробниками сировини та переробними галузями можливий при інтеграції та створенні

вертикально-інтегрованих структур. При оптимальному виборі форм вертикальної інтеграції можна створити ефективні умови для функціонування суб'єктів ринку. При вдало організованій вертикальній координації покращуються позиції переробної сфери. На наш погляд, перевагами вертикальної інтеграції для товаровиробників є:

- ✦ підвищення рівня продуктивності виробництва;
- ✦ залучення інвесторів в сфері сільського господарства;
- ✦ забезпечення виробників новими технологіями виробництва та матеріально-технічними ресурсами;
- ✦ гарантія ринку збуту продукції;
- ✦ безперерійність і єдність технологічного та виробничого процесів.

Тільки при вдалому забезпеченні еквівалентних розподільчих міжгалузевих економічних відносин можна добитися сталого економічного розвитку економіки всієї країни. З метою ефективного забезпечення сфери виробництва агропромислового комплексу повинен ефективно працювати технологічний ланцюг: «виробництво – заготівля – переробка – зберігання – транспортування – реалізація – обслуговування». Ефективний розвиток міжгалузевих відносин можна досягти при умові повної інтеграції маркетингу на сільськогосподарських підприємствах. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка підприємства : навч. посіб. / Г. В. Черевко, Ф. В. Горбонос, Г. Б. Іваницька. – Львів : Априорі, 2004. – 384 с.
2. Личко К. П. Прогнозирование и планирование агропромышленного комплекса / К. П. Личко. – М. : Гардарики, 1999. – 161 с.
3. Петришина Н. С. Агропромисловий комплекс України: проблеми та перспективи розвитку / Н. С. Петришина, І. А. Васильчик // Наука й економіка. – 2011. – № 2(22). – С.109 – 114.
4. Милько І. П. Теоретичні основи формування міжгалузевих зв'язків у рекреаційному комплексі / І. П. Милько // Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 6 (23). – Ч.2. – Луцьк, 2009.
5. Гайдущий П. И. Межотраслевые связи в агропромышленном комплексе / П. И. Гайдущий. – К. : Вища школа, 1988. – 192 с.
6. Березівський П. С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу : Навчальний посібник / П. С. Березівський, Н. І. Михалюк ; за ред. П. С. Березівського. – 2-ге вид., стереот. – Львів : Магнолія Плюс; видавець СПДФО В. М. Піча, 2006. – 443 с.
7. Саблук П. Т. Стан і проблеми розвитку агропромислового комплексу України / П. Т. Саблук // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 4 – 18.
8. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми) / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 34 – 41.
9. Побірченко В. В. Міжгалузеві аспекти ринкової адаптації територіальних рекреаційних систем (на прикладі Євпаторійської територіальної рекреаційної системи Криму) / В. В. Побірченко : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11. 00. 02; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2001. – 19 с.